તો જ્ઞાનનો ઉપાય નિમિત્ત લક્ષમાં આવ્યું એટલું. બાકી એનાથી આત્મા પમાય છે (એમ નથી). આહાહા..! વાણી જડ પુદ્‌ગલની પર્યાય, તદ્‌ વિકારો નથી આવ્યું? 'નિયમસાર'. તદ્‌ વિકારો. 'અષ્ટપાહુડ'. શબ્દનો વિકાર છે એ વાણી તો. આહાહા..! છેલ્લી ગાથા. 'ભાવપાહુડ' કે 'બોધપાહુડ' બેમાંથી એક છેલ્લીમાં છે. એનાથી પમાય એવું નથી. આહાહા..!

'આત્મા શબ્દાતીત હૈ, તથા ઈન્દ્રિય, મન વિકલ્પરૂપ હૈં,...' હવે એનાથી રહિત. **'ઔર મૂર્તીક પદાર્થકો જાનતે હૈં, વહ આત્મા નિર્વિકલ્પ હૈ,...'** આહાહા..! એ **'અમૂર્તીક હૈ, ઈસલિયે ઈન તીનોંસે નહીં જાન સકતે.'** શબ્દથી, અર્થથી અને મનના સંકલ્પ અને ઈન્દ્રિયથી, એનાથી આત્મા જણાય એવો નથી. આહાહા..! **'જો આત્મા નિર્મલ ધ્યાનકે ગમ્ય હૈ,...'** આહાહા..! જુઓ લ્યો! **'નિર્મલ ધ્યાનકે ગમ્ય હૈ,...'** નિર્મળ અવિકારી સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાનની પર્યાયને ઈ ગમ્ય છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આના ગમ્ય નહિ તો આના ગમ્ય છે એમ કીધું ને? **'निर्मलध्यानस्य यो विषयः'** આહાહા..! સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન વીતરાગી પર્યાયનો વિષય એ વસ્તુ છે. આહાહા..! **'વહી આદિ અંત રહિત પરમાત્મા હૈ.'** એને અમે પરમાત્મા કહીએ છીએ. વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા : પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

વીર સંવત ૨૫૦૨, જયેષ્ઠ વદ ૧૦, સોમવાર
તા. ૨૧-૦૬-૧૯૭૬, ગાથા-૨૩ થી ૨૫, પ્રવચન નં. ૧૪

'પરમાત્મપ્રકાશ' ૨૩ ગાથા. અહીં સુધી આવ્યું છે. **'વહ આત્મા નિર્વિકલ્પ હૈ, અમૂર્તિક હૈ, ઈસલિયે ઈન તીનોંસે નહીં જાન સકતે.'** ત્રણ કોણ? મન, ઈન્દ્રિય અને શબ્દ. ત્રણથી આત્મા જાણવામાં આવે એવો નથી. આવો છે. **'જો આત્મા નિર્મલ ધ્યાનકે ગમ્ય હૈ,...'** આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- મન તો મૂર્તિક અમૂર્તિક બધાને જાણે.

ઉત્તર :- એ અહીં નહીં. એ વિકલ્પ નહિ. અહીંયાં તો નિર્વિકલ્પ ચૈતન્યના ધ્યાનથી આત્મા પ્રાપ્ત થાય. શબ્દથી, મનથી નહિ, ઈન્દ્રિયથી નહિ. આહાહા..! વ્યવહારના વિકલ્પથી પણ નહિ, મનના સંબંધે વિકલ્પ ઊઠે એનાથી પણ નહિ. એનાથી એ થઈ ગયો વ્યવહાર. એ તો અતીન્દ્રિય નિર્વિકલ્પ ધ્યાન ગમ્ય છે. આહાહા..! આ વાત. છે? **'નિર્મલ ધ્યાનકે ગમ્ય હૈ,...'**

મુમુક્ષુ :- કોણ?

ઉત્તર :- આ આત્મા.

મુમુક્ષુ :- કોનો?

ઉત્તર :- પોતાનો. આહાહા..!

શુદ્ધ ચૈતન્યઘન વસ્તુ જે આત્મા છે, એ તો નિર્વિકલ્પ જ્ઞાન ને ધ્યાન ગમ્ય છે. આ તો વ્યવહારથી થાય અને નિમિત્તથી થાય એ વાત ઊડી જાય છે અહીં. આહાહા..! '**વહી આદિ અંત રહિત પરમાત્મા હૈ.**' પોતે, હોં! ભગવાન. આહાહા..! વસ્તુ છે ને. અનંત જ્ઞાયકભાવથી ભરેલ પદાર્થ છે. પરમાત્મસ્વરૂપ જ છે એ. એ ધ્યાનગમ્ય છે. આહાહા..! વ્યવહારથી પણ જણાય એવો એ નથી. જુઓ! આના વાંધા ઉઠાવે. તો એકાંત થઈ જશે. અરે..! ભાઈ! અંદર નિર્વિકલ્પ ધ્યાનથી જણાય એ જ સમ્યક્ એકાંત છે. વ્યવહારથી પણ જણાય તો એ અનેકાંત કહેવાય એમ નથી.

મૂળ તો આ 'તત્ત્વાર્થ રાજવાર્તિક'માં આવે છે ને? બે કારણથી કાર્ય (થાય). એ નાખ્યું છે. અને એક 'સમંતભદ્ર આચાર્ય' સમગ્ર શબ્દ આવે છે ને? બાહ્ય અભ્યંતર સમગ્ર. એ તો બીજી વાત છે, ભાઈ! અભ્યંતર નિર્વિકલ્પથી પ્રાપ્ત થાય એ તો નિશ્ચય તો યથાર્થ છે. એને એમ ને એમ રાખીને વિકલ્પ જોડે નિમિત્ત હતો એનું જ્ઞાન કરાવવા પ્રમાણથી એ વાત કરી છે. નિશ્ચયમાં તો એ વિકલ્પથી રહિત એટલી વાત સિદ્ધ કરી. આવી વાત છે ઝીણી. એ વાતને તો એમ રાખીને જ પછી જોડે વિકલ્પ હતો કે નિમિત્ત હતું, એનું જ્ઞાન કરાવવા પ્રમાણજ્ઞાન થતાં એ વાત બોલાય છે. પણ એથી કરીને નિર્વિકલ્પથી પમાય છે એ વાત ખોટી કરીને વિકલ્પથી પમાય છે એમ વાત છે, એમ નથી. અરે અરે..! આવી વાતું ભારે, ભાઈ!

મૂળ તો પહેલો સિદ્ધાંત જ એ છે અને સત્યનું સ્વરૂપ જ એ છે કે નિર્વિકલ્પ ધ્યાનમાં જ એ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. સમજાણું કાંઈ? એ સત્ય છે, એ નિશ્ચય છે, એ યથાર્થ છે. પણ એની સાથે વિકલ્પ અથવા નિમિત્ત હોય છે. એને પ્રમાણજ્ઞાનમાં આની વાત રાખીને નિમિત્તનું સાથે સાધન છે એમ કહ્યું છે. ખરેખર તો એ છે નહિ. આહાહા..! આવું છે ભારે આ, ભાઈ! પરમાત્મા પોતે આદિ-અંત રહિત (છે). આહાહા..!

'**મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, પ્રમાદ, કષાય, યોગ – ઈન પાંચ તરહ આસ્રવોંસે રહિત...**' પાંચ પ્રકારના વિકલ્પનો આસ્રવ, એનાથી રહિત. આહાહા..! '**નિર્મલ નિજ શુદ્ધાત્માકે જ્ઞાનકર...**' નિર્મળ નિજ શુદ્ધાત્માના જ્ઞાનથી '**ઉત્પન્ન હુએ...**' આહાહા..! '**નિત્યાનંદ સુખામૃતકા આસ્વાદ...**' શું કહ્યું ઈ? નિર્મળ નિજ શુદ્ધાત્માનું જ્ઞાન કરીને અંદરથી, એનાથી ઉત્પન્ન થયો નિત્યાનંદ સુખામૃત આસ્વાદ. નિત્ય જે ભગવાનઆત્માનો આનંદ, એનો સુખામૃતનો આસ્વાદ આવ્યો. '**ઉસ સ્વરૂપ પરિણત નિર્વિકલ્પ...**' આહાહા..! '**અપને સ્વરૂપકે ધ્યાનકર સ્વરૂપકી પ્રાપ્તિ હૈ.**' આહાહા..! આવું છે. ત્યારે તમે સંભળાવો છો શું કરવા? વળી એમ કહે, લ્યો! અરે..! ભગવાન! વાણી છે, બાપા! ભાઈ! વાણીને કાળે વાણી હો. પણ એ વાણીમાં એમ આવ્યું કે વાણીથી અને વિકલ્પથી તું પ્રાપ્ત થાય એવો તું નથી. આહાહા..! '**ઉસ સ્વરૂપ પરિણત નિર્વિકલ્પ અપને સ્વરૂપકે ધ્યાનકર સ્વરૂપકી પ્રાપ્તિ હૈ.**' ભાષા જુઓ! આહા..! ભગવાન નિર્વિકલ્પ આનંદસ્વરૂપ, એના નિર્વિકલ્પ ધ્યાનની પરિણતિથી પ્રાપ્ત થાય એવો છે. સમજાણું કાંઈ? '**નિર્વિકલ્પ અપને સ્વરૂપકે ધ્યાનકર...**' છે ને? આહાહા..! અતીન્દ્રિય આનંદસ્વરૂપ ભગવાન, એને અતીન્દ્રિય આનંદની પરિણતિ, એના

દ્વારા એ જણાય એવો છે. આહાહા..! મોટા ઝઘડા અત્યારે ચાલે છે. આહાહા..!

'આત્મા ધ્યાનગમ્ય હી હૈ,...' છે? જ. આહાહા..! એ તો પછી કાઢ્યું. પાઠ તો આટલો જ છે. **'स्वादपरिणतस्य ध्यानस्य विषयः'** બસ. ધ્યાન જ વિષય, એટલું સંસ્કૃત છે. તેથી ખુલાસો કર્યો કે **'આત્મા ધ્યાનગમ્ય હી હૈ,...'** એ ટીકાનો ખુલાસો છે. ટીકામાં નથી. ટીકામાં તો આટલું જ છે. જીવ... આહાહા..! **'निर्मलस्य स्वशुद्धात्मसंवित्ति–संजातनित्यानन्दैकसुखामृतास्वादपरिणतस्य ध्यानस्य विषयः।'** આહાહા..! ૪૭ ગાથામાં એ કહ્યું, ત્યાં 'બૃહદ્ દ્રવ્યસંગ્રહ'માં. **'दुविहं पि मोक्खहेउं झाणे पाउणदि जं मुणी णियमा'** આહાહા..! જે પામ્યા છે તે ધ્યાનથી પામ્યા છે. આ બધા સાધન તો ખરા ને?

મુમુક્ષુ :- ... એના ઉપાય...

ઉત્તર :- એ તો નિમિત્ત લક્ષ.. ઉપાય... એ અર્થકારે કહ્યું છે. ટીકામાં નથી. ટીકામાં તો આટલું જ છે આ. **'नित्यानन्दैकसुखामृतास्वादपरिणतस्य ध्यानस्य विषयः'** બસ. આ સિદ્ધાંત.

વ્યવહારના વિકલ્પથી રહિત અને શુદ્ધ આત્માના ધ્યેયે જે શુદ્ધ પરિણતિ પ્રગટ થઈ, તેનાથી તે આત્મા જણાય અને ધ્યાનગમ્ય (થાય એવો) વિષય છે. આ વસ્તુની સ્થિતિ છે. માણસ કહે, પણ કાંઈક એના ઉપાય (ખરા)? એમ કહે છે. પણ એ જ ઉપાય છે. **'ધ્યાનગમ્ય હી હૈ,...'** એ ખુલાસો. આ ટીકાનો છે ને? **'ध्यानस्य विषयः'** એનો ખુલાસો કર્યો છે. આહાહા..! **'શાસ્ત્રગમ્ય નહીં હૈ,...'** લ્યો! 'શાસ્ત્ર દિશા દેખાડી અળગા રહે.' 'આનંદઘનજી' કહે છે. દેખાડે કે ભાઈ! આમ છે આ અંદર. એ બતાવે. પોતે તો અંદર ભિન્ન છે. આહાહા..!

'ક્યોંકિ જિનકો શાસ્ત્ર સુનનેસે ધ્યાનકી સિદ્ધિ હો જાયે,...' સાંભળવાથી થઈ જાય એનો અર્થ? સાંભળવામાં આવ્યું કે અંતર નિર્વિકલ્પ ધ્યાનથી પ્રાપ્ત થાય. એટલું સાંભળવામાં આવ્યું અને એ અંદર ગયો. તો **'સુનનેસે ધ્યાનકી સિદ્ધિ હો જાયે,...'** એમ માલુમ પડ્યું.

એ જ વાત કહે છે. શાસ્ત્રએ એમ કહ્યું, એણે એમ કહ્યું કે નિર્વિકલ્પ ધ્યાનથી તું પામીશ. એવું શાસ્ત્રે એને સંભળાવ્યું. આવી વાત છે. આહાહા..!

'જિનકો શાસ્ત્ર સુનનેસે ધ્યાનકી સિદ્ધિ...' એટલે? શાસ્ત્રકારે એમ કહ્યું કે તારું જે સ્વરૂપ છે એ નિર્વિકલ્પ જ્ઞાનની પરિણતિ દ્વારા પ્રાપ્ત થાય એવું શાસ્ત્રએ કહ્યું. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! એને ધ્યાનની સિદ્ધિ થઈ. નિર્વિકલ્પ દશાથી નિર્વિકલ્પ વસ્તુ પ્રાપ્ત થઈ ત્યારે શાસ્ત્ર સાંભળ્યું હતું એનું એને નિમિત્ત કહેવામાં આવે છે. શાસ્ત્રે કહ્યું હતું આ. એમ કહે છે. અહીં કહ્યું ને એ? **'ध्यानस्य विषयः'** શું કહ્યું એ? શાસ્ત્રએ એ કહ્યું. સમજાય છે? આ શાસ્ત્રએ ઈ જ કીધું. આહાહા..! શાસ્ત્ર એમ કહે છે કે તું ધ્યાનનો વિષય છો. એમ એણે સાંભળ્યું ત્યારે એણે આત્માને ધ્યાનનો વિષય બનાવ્યો. એટલું. પણ સાંભળ્યું માટે બનાવ્યું અને સાંભળવા તરફનો વિકલ્પ હતો માટે ધ્યાનનો વિષય થયો. એમ નથી.

આહાહા..!

ત્યાં એ પૂછ્યું હતું. 'શ્રીમદ્'ના 'અગાસ' ગયા હતા ને ત્યારે. નિશ્ચય (ખરું) પણ એનું સાધન શું? કારણ કે એને આવે ને? 'નિશ્ચય રાખી લક્ષમાં સાધન કરવા સોય'. એનું સાધન જ આ એક પ્રકારનું. નિર્વિકલ્પ ધ્યાનથી પમાય એ એક જ સાધન છે. સમજાણું કાંઈ? મોટી તકરારું ચાલે આ. વાદ ને વિવાદ ને ચર્ચા. બે સાધન જોઈએ ને. નિશ્ચય અને વ્યવહાર. ભાઈ! એ વ્યવહારસાધનને સાધન ક્યારે કહેવાય? પોતાની નિર્વિકલ્પ પરિણતિ દ્વારા વસ્તુને જાણી, અનુભવી ત્યારે ઓલા વિકલ્પને વ્યવહાર સાધનનો આરોપ અપાણો. આરોપ અપાણો. સહચર દેખી, નિમિત્તપણે દેખી, ઉપચાર કરીને વ્યવહાર કહ્યો. આહાહા..! 'ટોડરમલજી'નું એ વાક્ય. ઓહોહો..! સાતમામાં જે આ છે એ બહુ ઊંચુ! કીધું હતું ને (સંવત) ૧૯૮૪ના વખતમાં આ લખી લીધું હતું. કીધું, આ તો માલ છે. આ નિશ્ચય-વ્યવહારનું જે છે ને એ લખ્યું હતું. ૧૯૮૪માં 'બગસરા'. 'જીવણલાલજી'એ લખ્યું હતું.

બે સાધન નથી. બે સાધનનું નિરૂપણ છે. એક સ્વરૂપને નિર્વિકલ્પ ધ્યાનથી પ્રાપ્ત કરવું એ એક જ સાધન છે. પણ જોડે શુભ વિકલ્પ પણ ગુરુએ કહ્યું એ ધ્યાનમાં આવ્યું વિકલ્પથી, એને વ્યવહાર સાધનનો ઉપચાર અપાય છે. સાધન છે નહિ. વ્યવહારનયથી એને ઉપચાર (અપાય છે). અભૂતાર્થનયથી છે ઈ. આહાહા..! ૨૩મી ગાથા બહુ સરસ.

'જિનકો શાસ્ત્ર સુનનેસે ધ્યાનકી સિદ્ધિ હો જાયે, વે હી આત્માકા અનુભવ કર સકતે હૈં,...' પણ ધ્યાનની સિદ્ધિ હોય એ, એમ કહે છે. આહાહા..! શાસ્ત્રએ એને કહ્યું કે ચૈતન્યમૂર્તિ ભગવાન પૂર્ણાનંદ સ્વરૂપ છે એને નિર્વિકલ્પ પરિણતિથી પ્રાપ્ત કર, એમ શાસ્ત્રએ કહ્યું. ત્યારે એણે ધ્યાનની સિદ્ધિ પ્રગટ કરી. આહાહા..! આવી વાત છે. છે ને? **'જિન્હોંને પાયા, ઉન્હોંને ધ્યાનસે હી પાયા હૈ.'** આહાહા..! જેને આત્મજ્ઞાન થયું, સમ્યગ્દર્શન થયું એ ધ્યાનથી જ પામ્યા છે. આહાહા..! આમાં જરી એ 'શ્રીમદ્'માં છે ને એમાં એ 'નિશ્ચય રાખી લક્ષમાં.' સાધન ઓલા વિકલ્પને કહ્યા છે, એ વ્યવહાર છે. આહાહા..! સ્વરૂપમાં સ્થિર ન હોય અને છતાં એ સાધન નથી. આવે છે એ વ્યવહાર જાણવાલાયક આવે છે. એમ છે. અંતર વસ્તુનો જે પૂર્ણ સ્વભાવ, આદિ-અંત વિનાનું પરમાત્મતત્ત્વ, એને અંતરની નિર્વિકલ્પ ધારાથી પકડ્યું અને અનુભવ્યું, એમાં રહી શક્યો નહિ પછી વિકલ્પ આવ્યો, છતાં તે વિકલ્પ આવ્યો માટે વ્યવહાર સાધન થયું એમ પણ નથી. આહાહા..! એ તો આવ્યો એને જાણવાલાયક છે. છે એવું જાણવા (લાયક છે). પણ એ વ્યવહાર આવ્યો એટલે વ્યવહાર સાધન પણ થયું, એમ નથી. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! આવી વાતું છે.

રાગ આવ્યો એને વ્યવહાર સાધન ઉપચારથી કહ્યું. નિર્વિકલ્પ સાધન છે તેથી તેને વિકલ્પમાં એને વ્યવહાર સાધન કહ્યું. પણ એ છે નહિ. એને ઉપચારથી નિમિત્તનું સહચર દેખીને સાધનનો ઉપચાર કર્યો. એ સાધન નથી. બાધક છે. આહાહા..! આવી વાતું છે.

મુમુક્ષુ :- સાધન ...

ઉત્તર :- એ એક જ સાધન છે. એની શુદ્ધ પરિણતિ તે એનું સાધન છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- સાધન અને સાધ્ય બેય એક થયા?

ઉત્તર :- એક જ થયા. સાધ્ય-ધ્યેય ધ્રુવ છે. આમ સાધ્ય જુઓ તો પરમાત્મ (પદની) પ્રાપ્તિ કરવી એ સાધ્ય છે. એનો ઉપાય આ છે. જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવની અપૂર્ણ નિર્વિકલ્પ પરિણતિ તે ઉપાય અને જ્ઞાનની, આત્માની પૂર્ણ પરિણતિ તે ઉપેય, એનું ફળ. વચ્ચે વ્યવહાર આવે એ જાણવા લાયક છે. પણ સાધન-બાધન છે નહિ. આહાહા..! આવી વાતું ભારે, ભાઈ! એ તકરાર કરે પછી. આ સમગ્ર કીધું છે અને આમાં આમ કહ્યું. એ તો બીજું નિમિત્ત છે એનું જ્ઞાન કરાવ્યું. આહાહા..! 'સમંતભદ્રાચાર્ય'માં આવે છે. બાહ્ય અને અભ્યંતર સમગ્રથી કાર્ય થાય એવું આવે છે. આમાં આવ્યું છે. નાખ્યું છે આમાં એણે. અરે..! ભાઈ! સાધન તો એકલું નિર્વિકલ્પ ધ્યાન તે એક જ સાધન છે. અભ્યંતર તે સાધન છે. આહાહા..! પણ એ સાધનની જોડે વિકલ્પને વ્યવહાર સાધનનો આરોપ આપ્યો છે. સાધન છે નહિ. આહાહા..! એને પ્રમાણજ્ઞાનમાં બેને ભેળવ્યા છે. પણ ઓલા નિશ્ચયને નિશ્ચયપણાને રાખીને. એને તોડીને થાય તો વ્યવહાર પ્રમાણેય સાચું જ્ઞાન નથી. શું કીધું સમજાણું?

વસ્તુ છે તે નિર્વિકલ્પથી પ્રાપ્ત થાય છે તેને રાખીને પ્રમાણ નિમિત્તથી થાય છે એમ ભેળવ્યું. એ પ્રમાણ સ્વથી થાય છે, એને તોડી નાખીને થાય તો તો એ પ્રમાણજ્ઞાન જ થયું નહિ. નિશ્ચયનું નિશ્ચયપણે અને વ્યવહારનું વ્યવહારપણે બેનું (જ્ઞાન રહે) તો પ્રમાણજ્ઞાન કહેવાય. આહાહા..! બરાબર છે? આહાહા..! અરે..! ભગવાન!

મુમુક્ષુ :- ... લખે તે માન્ય કર્યું છે.

ઉત્તર :- જેમ લખ્યું તેમ મનાય છે ને? જે અભિપ્રાયથી લખ્યું હતું તે અભિપ્રાયથી વાત થાય છે. જે અભિપ્રાયથી કહ્યું છે તે અભિપ્રાયથી વાત કરે. એમકે બે કારણથી કાર્ય થાય એમ લખ્યું એમ સમજ્યો ને. કોણે પણ ના પાડી? કઈ રીતે એ કહેવાણું છે?

સ્વરૂપના નિર્મળ ધ્યાનથી પ્રાપ્ત થાય એ વાત તો રાખી એમાં. એ રાખીને નિમિત્તના રાગમાં વ્યવહારનો આરોપ આપ્યો. આને ઉથાપીને આપે તો તો નિશ્ચય અને વ્યવહાર બે પ્રમાણજ્ઞાન જ સાચું થતું નથી. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? આને ઉથાપે તો નિશ્ચય આવતો નથી તો ત્યાં પ્રમાણજ્ઞાન ક્યાં થયું? આહાહા..! ભારે ભાઈ!

તો તો પ્રમાણજ્ઞાન થશે નહિ. આનું એમ રાખે તો બીજાનું જ્ઞાન થાય. આહાહા..! ભારે ભાઈ! આવી વાતું. અરે..! એને સમજવામાં આવ્યું નહિ. આવા ઝઘડા ઉઠાવે. ભાઈ! તારે ક્યાં જાવું છે બાપુ! એ સત્યને એ રીતે નહિ સ્વીકાર તો સ્વરૂપ તરફ નહિ જઈ શક. કેમકે વિકલ્પનો પ્રેમ રહેશે અને એને સાધન માનીશ તો ત્યાંથી ખસી નહિ શક. આહાહા..! 'ગીરધરભાઈ'! ઝીણી વાત છે, બાપા! આહાહા..! પ્રભુ! આ તો આત્માનો માર્ગ છે, ભાઈ! વીતરાગ સ્વરૂપે પરમાત્મા પોતે છે. આત્મા વીતરાગ સ્વરૂપ જ છે. એને પામવાની વીતરાગ પરિણતિ સાધન છે. સમજાણું કાંઈ? પછી ઝઘડા કરે, બાપા! ભાઈ! એના ફળ તો ભાઈ! તને વેઠવા પડશે, બાપુ! અસત્યને સત્ય ઠરાવવા માગે એ નહિ થાય.

'ઐસા સમજકર અનાદિ અનંત ચિદ્રૂપમેં અપના પરિણમન લગાઓ.' લ્યો! અનાદિઅનંત નિત્યાનંદ પ્રભુ, એવા ચિદ્રૂપ-જ્ઞાનરૂપ વસ્તુ, એમાં પોતાના વર્તમાન નિર્વિકલ્પ

પરિણામ લગાવો. આહાહા..! ટીકા પણ કેવી કરી છે, જુઓને! ... સત્યને સત્યપણે રાખ, ભાઈ! વસ્તુ સત્ય છે તે સત્યપણે રાખ. વસ્તુ પ્રભુ છે. અનંત અનંત શક્તિનો સાગર સર્વસ્વ, સર્વસ્વ વસ્તુ આખી (મોજૂદ છે). આહાહા..! એને પામવાને તો પરિણતિ નિર્વિકલ્પ એની જાતની જોઈએ. જે મોક્ષસ્વરૂપ છે તેને મોક્ષનો માર્ગ એના સ્વરૂપની જાતનો હોય. આહાહા..! સ્વદ્રવ્યનો. એમ કહ્યું ને? 'પુણ્ય-પાપ' અધિકારમાં નહિ? દ્રવ્યાંતરનો નહિ. આહાહા..! અનેરા દ્રવ્યનો સહારો નહિ એને. એ પુણ્ય આદિ ભાવ એ તો અનેરા દ્રવ્યનો સહારો છે. ફક્ત આનાથી થયું છે એમાં એક બીજી ચીજનું જ્ઞાન કરાવવા એને સાધકનો આરોપ આપી બે કારણે કાર્ય થયું એમ કહેવામાં આવ્યું છે, પ્રભુ! એમાંથી આઘુ-ઊંચું જાય તો ભાઈ! સત્ય વસ્તુ નહિ રહે. સમજાણું કાંઈ? 'શુકનલાલજી'! આહાહા..!

'ઐસા સમજકર...' શાસ્ત્ર સાંભળવા એ તો ધ્યાનનો ઉપાય પણ ધ્યાન કરવું એ પોતાનું સાધન એ છે. **'એસા સમજકર અનાદિ અનંત ચિદ્રૂપમેં...'** ભગવાન અનાદિ-અનંત છે... છે... છે... છે... સત્ સત્ સત્ આખું અનંત દળ સામાન્ય સ્વભાવ, ધ્રુવ સ્વભાવ, અભેદ સ્વભાવ, એકરૂપ સ્વભાવ. વાસ્તવિક આત્મા નિશ્ચય તો એ છે. આહા..! એને પામવાની પરિણતિ તો ધ્યાનની પરિણતિ છે. આહાહા..! પરિણામ લગાવ એમ કીધું ને? **'અપના પરિણામ લગાઓ.'** એ જાતના નિર્વિકલ્પના પરિણામ લગાઓ ત્યાં. વીતરાગી પરિણામ લગાઓ. કારણે કે વીતરાગી સ્વરૂપ ભગવાન છે. આત્મા વીતરાગસ્વરૂપ જ છે. આહાહા..! એને વીતરાગી પરિણામ લગાઓ. આહાહા..! કેવી વાત કરી, જુઓને! હવે એમાં ખેંચાતાણ કરીને... ભાઈ! વસ્તુને વસ્તુપણે રહેવા દે, બાપા! ખેંચાતાણ કર્યે એ વસ્તુ પ્રાપ્ત નહિ થાય. એની હા તો પાડ. આહાહા..!

'અનાદિ અનંત ચિદ્રૂપમેં અપના પરિણમન લગાઓ.' એટલી ભાષા તો જુઓ! એ વિકલ્પ છે એ પોતાના પરિણામ છે જ નહિ. વ્યવહાર છે એ તો. અજીવ છે. આહાહા..! જીવ સ્વભાવમાં અનાદિઅનંત ચિદ્રૂપ સ્વભાવ, એમાં પરિણામ લગાવ. વીતરાગી પરિણામ ધ્યાનના લગાવ. 'દેવચંદજી'! આવી વાત છે, બાપુ! ચર્ચા કરે, વાદ કરે, ગમે તે કરે. 'નિયમસાર'માં કહ્યું, પ્રભુ! કોઈ આવા માર્ગની નિંદા કરે, એકાંત માનનારા છે. પોતાના નિર્વિકલ્પથી પ્રાપ્ત થાય. વ્યવહારને માનતા નથી. વ્યવહારથી થાય એ (કહેતા નથી), એવી નિંદા કોઈ કરે (તોપણ) વસ્તુના સ્વરૂપમાં અભક્તિ ન કરીશ. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- 'નિયમસાર'માં તો વ્યવહારની હાંસી કરી છે, મશ્કરી કરી છે.

ઉત્તર :- મશ્કરી જ છે ને આ. મશ્કરી જ કરી છે. આ વિધિ! મશ્કરી કરી છે. બાપુ! આહાહા..!

'દૂસરી જગહ ભી 'અન્યથા' ઈત્યાદિ કહા હૈ. ઉસકા યહ ભાવાર્થ હૈ, કિ વેદ શાસ્ત્ર તો અન્ય તરહ હી હૈં,...' વેદ એટલે વીતરાગની વાણી. આહાહા..! અને શાસ્ત્ર એટલે મુનિના વાક્યો. માથે આવ્યું છે ને? એ તો **'અન્ય તરહ હી હૈં, નય પ્રમાણરૂપ હૈં,...'** એ તો નય અને પ્રમાણના વિકલ્પથી (-જ્ઞાનથી) જણાય એવી વસ્તુ છે. **'જ્ઞાનકી પંડિતાઈ કુછ ઔર હી**

હૈ, વહ આત્મા તો નિર્વિકલ્પ હૈ,...' આહાહા..! જ્ઞાનની પંડિતાઈ મોટી આમ થાય ને તેમ થાય ને આમ થાય. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- પંડિતાઈનો વિષય આત્મા નથી.

ઉત્તર :- નથી. આહાહા..! શાસ્ત્રના બહુ જ્ઞાન કરીને પછી વ્યવહાર કાઢ્યો એમાંથી (કે) એનાથી થાય. એવી પંડિતાઈ કામ ન આવે, બાપા! આહાહા..!

'**પંડિતાઈ કુછ ઔર હી હૈ, વહ આત્મા નિર્વિકલ્પ હૈ,...**' આહાહા..! વસ્તુ નિર્વિકલ્પ છે. નિર્વિકલ્પ પરિણતિથી પ્રાપ્ત થાય. એમાં પંડિતાઈ-ફંડિતાઈ કાંઈ કામ કરે એવું નથી, કહે છે. આહાહા..! આવી વાત છે. વ્યવહારનું લક્ષ છોડશે ત્યારે નિશ્ચયનું લક્ષ જશે. એટલે વ્યવહારથી પ્રાપ્ત થાય એ વાત તો કથનમાત્ર છે. વ્યવહારનયનું આવ્યું છે ને? કથનમાત્ર નથી આવ્યું કળશમાં? (પાંચમાં) કળશમાં આવ્યું છે. વ્યવહારનય તો કથનમાત્ર છે. આહાહા..! કહેવામાં એ આવે. વસ્તુની સ્થિતિ એમ નથી. આહાહા..!

'**વહ પરમતત્ત્વ તો કેવલ આનન્દરૂપ હૈ,...**' આહાહા..! જોયું! '**આત્મા નિર્વિકલ્પ હૈ, નય પ્રમાણ નિક્ષેપસે રહિત હૈ,...**' '**તથા જ્ઞાનકી પંડિતાઈ કુછ ઔર હી હૈ,...**' '**પરમતત્ત્વ તો કેવલ આનંદરૂપ હૈ,...**' આહાહા..! વસ્તુ જે ભગવાનઆત્મા એકલો આનંદરૂપ છે. એમ કહીને શું કહેવા માગે છે? કે વિકલ્પ આદિ વ્યવહાર છે એ તો દુઃખરૂપ છે. સમજાણું કાંઈ? એના એ સાધનમાં કેમ આવે? એમ કહે છે. આહાહા..! ભગવાનઆત્મા અતીન્દ્રિય પરમ આનંદની મૂર્તિ પ્રભુ છે એ તો. આહાહા..!

'**ઔર યે લોક અન્ય હી માર્ગમેં લગે હુએ હૈં,...**' આહાહા..! એ 'યશસ્તિલક'નું છે. 'યશસ્તિલક' ગ્રંથ છે ને? એમાંથી લખ્યું છે આમાં. ચંપુ નહિ? 'યશસ્તિલક ચંપુ' છે ને એ? પુસ્તક-ગ્રંથ. અરે..! કંઈક લાગ્યા, વ્યવહારમાં વળગ્યા ને જાણે મળી જશે. બાપા! વસ્તુ તો અંતર્મુખ ધ્યાનમાં મળે એવું છે. બાકી કાંઈ છે નહિ. આહાહા..! બાકી બધા ફાંફાં. શાસ્ત્ર બહુ ભણીએ. ન્યાયના ગ્રંથો બહુ ભણીએ તો હાથ લાગી જાય એવું નથી. આહાહા..! આ જાત્રા કરીએ તો ભગવાન પ્રાપ્ત થઈ જાય. ભગવાનની ભક્તિથી પ્રાપ્ત થઈ જાય, બધી ભ્રમણા છે. આહાહા..! લોકો કંઈક માર્ગ છે અને કંઈક વળગ્યા છે એમ કીધું, જુઓને! '**અન્ય હી માર્ગમેં લગે હુએ હૈં,...**' આહાહા..! જાણે દેવ-ગુરુની ભક્તિ કરીએ તો એમાંથી આપણને આત્મા મળી જશે. વ્યવહાર બહુ કરીએ તો આત્મા મળી જશે. આહાહા..! વ્યવહારની દિશા પર તરફ, એને સ્વ દિશા તરફની મદદ મળે, એ કેમ થાય? શું સમજાણું કાંઈ? રાગ છે એની દિશા તો પર તરફ છે અને નિર્મળ નિર્વિકલ્પની દશાની દિશા તો સ્વ તરફ છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- એ શ્લોક 'યશસ્તિલક ચંપુ'નો છે?

ઉત્તર :- હા. 'યશસ્તિલક ચંપુ' ૨૫૧. એમ લખ્યું છે. અધ્યાય-૫, ગાથા-૨૫૧. છે. 'યશસ્તિલક ચંપુ' અધ્યાય-૫, ગાથા-૨૫૧. તે દિ' લખી હશે. આહાહા..!

આનંદના નાથને પામવા તો આનંદની જ પરિણતિ જોઈશે, કહે છે. વિકલ્પની પરિણતિ તો દુઃખની દશા છે. આહાહા..! એવી વાત કરે છે ને. આહાહા..! ભાઈ! તારો

આત્મા અંદર આનંદમૂર્તિ છે, પ્રભુ! તું આનંદનું ધામ છો. 'સ્વયં જ્યોતિ સુખધામ' અતીન્દ્રિય આનંદની વસ્તુ તું છો. અતીન્દ્રિય આનંદમય જ છો તું. આહાહા..! એને અતીન્દ્રિય આનંદની પરિણતિ દ્વારા જ પૂર્ણતાના ધ્યેયને પામી શકે છે. આહાહા..! એની જાતની પરિણતિ દ્વારા તે જાત પેદા થાય, મળે છે. એ વ્યવહારના વિકલ્પથી પ્રભુ! હાથ આવે એવો નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

અરે..! '**લોક અન્ય હી માર્ગમેં લગે હુએ હૈં,...**' આહાહા..! જેની કોર જાવું છે તેના માર્ગમાં ન આવતા, જેની કોર નથી જાવું તેના માર્ગમાં જાય છે. આહાહા..! એ 'યશસ્તિલક'નો અર્થ છે, હોં! જુઓ! છે ને? '**अन्यथा वेदपाण्डित्यं शास्त्रपाण्डित्यमन्यथा। अन्यथा परमं तत्त्वं लोकाः क्लिश्यन्ति चान्यथा।।**' મફતના કલેશ કરે છે, વ્યવહારના વિકલ્પને ઉઠાવીને. આ જાણે ભક્તિથી મળશે, જાત્રાથી મળશે, શાસ્ત્રવાંચનથી મળશે. આહાહા..! દુઃખ છે. ભાન ક્યાં છે એને. આહાહા..!

'**સો વૃથા ક્લેશ કર રહે હૈં.**' આહાહા..! ભગવાન પરમાનંદના નાથને નિર્વિકલ્પ ધ્યાનથી પ્રાપ્ત કરવો જોઈએ, નિર્વિકલ્પ શાંતિથી પ્રાપ્ત કરવો જોઈએ, એને ઠેકાણે બીજે વળગ્યા છે માળા. આહાહા..! આ સાધન છે વ્યવહારનું. અરે...! પ્રભુ! ક્યાં જા છો તું પણ? ભાઈ! એ 'શ્રીમદ્'માં આ મોટો ગોટો છે. એવી વાત એક મારવાડીએ પૂછી, કે સાધન? પણ સાધન આ સાધન છે, બીજું સાધન નથી. આહાહા..! એકાંત સમ્યક્ સાધન આ જ છે. એય..! વાત આવી છે.

'**ઈસ જગહ અર્થરૂપ શુદ્ધાત્મા હી ઉપાદેય હૈ,...**' જુઓ! આમાં અર્થ એટલે પદાર્થ-શુદ્ધાત્મા. શુદ્ધ આત્મા એ એક ઉપાદેય છે. '**અન્ય સબ ત્યાગને યોગ્ય હૈં,...**' લ્યો! આહાહા..! વ્યવહાર-બ્યવહાર એ ત્યાગવા યોગ્ય છે, એમ કહે છે. એનું લક્ષ છોડવા લાયક છે. 'પરમાત્મપ્રકાશે' ગજબ કામ કર્યું છે! ઓહોહો...! એમાં વળી હમણા સો (પુસ્તક) આવી ગયા. ઠીક કર્યું. વાંચે તો ખરા. અરે..! બાપા! આવા ટાણા મળવા મુશ્કેલ, ભાઈ!

'**યહ સારાંશ સમજના.**' એટલે કે નિત્યાનંદ પ્રભુ એ જ ઉપાદેય છે. વીતરાગી પરિણતિમાં એ જ આદરણીય છે. બાકી બધું હેય છે. હેય છે એમ પણ કરવું નથી. આ બાજુની પરિણતિમાં આને ઉપાદેય માન્યું તો ઓલું હેય થઈ ગયું. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? પરમાનંદ સ્વરૂપ પૂર્ણ આનંદઘન વસ્તુ, એકલું અતીન્દ્રિય આનંદદળ.. આહાહા..! 'ગગનમંડળ મેં ગૌઆ વિયાણી વસુધા દૂધ જમાયા. માખણ થા સો વિરલા પાયા, છાશે જગ ભરમાયા.' છાશ-મઠ્ઠો. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- એ ગગનમંડળ શું?

ઉત્તર :- એ ગગનમંડળમાં આકાશની વાણીમાંથી આવ્યું કે આ આત્મા આવો છે એમ આવ્યું. નિરાલંબી વાણી નીકળી, ગગનમંડળમાં ભગવાનની વાણી. વસુધા-માણસને કાને પડી, એમાંથી માખણ વિરલાએ કાઢ્યું. એ તો કહે નહિ, એનાથી થાય, પરથી થાય, પરથી થાય, એમ કરીને રોકાણા એ છાશમાં ભરમાઈ ગયા. આહાહા..! 'ગગન મંડળમેં અધબીચ

કૂઆ, વહાં હૈ અમી કા વાસા. સુગુરા હુએ સો ભર-ભર પીવે, નગુરા જાવે રે પ્યાસા. અબધુ સો જોગી ગુરુ મેરા, ગગનમંડળ મેં અધબીચ કૂઆ.' આત્મા અધ્ધર છે ને? ક્યાં છે? અમૃતનો કૂવો છે, એ અમૃતનો સિંધુ (છે). આહાહા..! પણ 'સુગુરા હોવે સો એ ભર-ભર પીવે.' સુગુરુએ એને એમ કહ્યું, પ્રભુ! તારી વસ્તુ તારામાં પડી છે. એના તરફના ધ્યાનની પરિણતિએ તને પ્રાપ્ત થશે. એને આ મળી. 'નુગુરા જાવે પ્યાસા.' જેને બોધ એવો મળ્યો કે વ્યવહાર કરતા થાશે, નિમિત્તના અવલંબને થાશે, એને નહિ પ્રાપ્ત થાય એ. એય..! આહાહા..! એ ૨૩ થઈ.

બહુ સરસ વાત! આહાહા..! એકે બાર અંગનો સાર છે. ચૌદ પૂર્વનું માખણ છે. આહાહા..! બહુ શું કામ છે? બાપુ! તારે. આહાહા..! જ્યાં છે ત્યાં જાને. વિકલ્પમાં ક્યાં તું છો? ભગવાનના ભેટા કરવા હોય તો ત્યાં એની સામે જા. આહાહા..! ભગવાનના દર્શન કરવા હોય તારે (તો) વીતરાગી પરિણતિથી એના દર્શન થશે, પ્રભુ! આહાહા..! એકાંત લાગે લોકોને, હોં! નિશ્ચયાભાસી જેવું થઈ જાય, પ્રભુ! સાંભળ, ભાઈ! ગમે તે તું કહે પણ માર્ગ તો આ છે. માનનારા માને, ન માનનારા ન માને. સંખ્યા સત્‌ની ન હોય, ઝાઝી ન હોય એની સાથે કોઈ સંબંધ નથી. 'એક હોય ત્રણ કાળમાં પરમાર્થનો પંથ.' આવો પંથ છે, પ્રભુ! આહાહા..!

अथ योऽसौ वेदादिविषयो न भवति परमात्मा समाधिविषयो भवति पुनरपि तस्यैव स्वरूपं व्यक्तं करोति –

२४) केवल–दंसण–णाणमउ केवल–सुक्ख–सहाउ।
केवल–वीरिउ सो मुणहि जो जि परावरु भाउ।।२४।।

केवलदर्शनज्ञानमयः केवलसुखस्वभावः।
केवलवीर्यस्तं मन्यस्व य एव परापरो भावः।।२४।।

केवलोऽसहायः ज्ञानदर्शनाभ्यां निर्वृत्तः केवलदर्शनज्ञानमयः केवलानन्तसुखस्वभावः केवलानन्तवीर्यस्वभाव इति यस्तमात्मानं मन्यस्व जानीहि। पुनश्च कथंभूतः य एव। यः परापरः परेभ्योऽर्हत्परमेष्ठिभ्यः पर उत्कृष्टो मुक्तिगतः शुद्धात्मा भावः पदार्थः स एव सर्वप्रकारेणोपादेय इति तात्पर्यार्थः।।२४।।

आगे कहते हैं कि जो परमात्मा वेदशास्त्रगम्य तथा इन्द्रियगम्य नहीं, केवल परमसमाधिरूप निर्विकल्पध्यानकर ही गम्य है, इसिलिए उसीका स्वरूप फिर कहते हैं –

गाथा – २४

अन्वयार्थ :– [यः] जो [केवलदर्शन ज्ञानमयः] केवलज्ञान केवलदर्शनमयी है, अर्थात् जिसके परवस्तुका आश्रय (सहायता) नहीं, आप ही सब बातोंमें परिपूर्ण ऐसे ज्ञानदर्शनवाला है,

[केवलसुखस्वभावः] जिसका केवलसुख स्वभाव है, और जो [केवलवीर्यः] अनंत वीर्यवाला है, [स एव] वही [परापरभावः] उत्कृष्ट अर्हंतपरमेष्ठीसे भी अधिक स्वभाववाला सिद्धरूप शुद्धात्मा है [मन्यस्व] ऐसा मानो।

भावार्थ :– परमात्माके दो भेद हैं, पहला सकलपरमात्मा, दूसरा निष्कलपरमात्मा, उनमेंसे कल अर्थात् शरीरसहित जो अरहंत भगवान् हैं वे साकार हैं, और जिनके शरीर नहीं ऐसे निष्कल परमात्मा निराकारस्वरूप सिद्धपरमेष्ठी हैं, वे सकल परमात्मासे भी उत्तम हैं, वही सिद्धरूप शुद्धात्मा ध्यान करने योग्य है।।२४।।

હવે જે પરમાત્મા વેદાદિનો વિષય નથી, સમાધિનો વિષય છે તેનું જ ફરી સ્વરૂપ પ્રગટ કરે છે :

ગાથા-૨૪ ઉપર પ્રવચન

૨૪. **'જો પરમાત્મા વેદશાસ્ત્રગમ્ય તથા ઈન્દ્રિયગમ્ય નહીં, કેવલ પરમસમાધિરૂપ નિર્વિકલ્પધ્યાનકર હી ગમ્ય હૈ, ઈસલિયે ઉસીકા સ્વરૂપ ફિર કહતે હૈં.'** ૨૪માં વિશેષ (કહે છે).

२४) केवल-दंसण-णाणमउ केवल-सुक्ख-सहाउ।
केवल-वीरिउ सो मुणहि जो जि परावरु भाउ।।२४।।

ભગવાન **'જો કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શનમયી હૈ,...'** આહાહા..! સિદ્ધને છે અને પોતે પણ આત્મા એવો છે. આગળ સિદ્ધ કહેશે પછી ૨૫મી ગાથામાં. પણ આત્મા જ આવો છે. સિદ્ધ જેવો જ આત્મા છે. આહાહા..! **'કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શનમયી હૈ,...'** એકલું જ્ઞાન અને એકલો દર્શનમયી ભગવાનઆત્મા છે. **'જિસકે પરવસ્તુકા આશ્રય નહીં,...'** ભગવાનઆત્મા એકલો જ્ઞાન અને આનંદમય (છે). એને પરનો આશ્રય છે નહિ. **'આપ હી સબ બાતોંમેં પરિપૂર્ણ ઐસે જ્ઞાન દર્શનવાલા હૈ,...'** આહાહા..! **'સબ બાતોંમેં પરિપૂર્ણ ઐસે જ્ઞાનદર્શનવાલા...'** બધી વાતે પૂરો છે. આહાહા..!

ભગવાનઆત્મા એકલા જ્ઞાન ને દર્શનમય વસ્તુ. સર્વ વાતે તે પૂરો છે, પ્રભુ! આહાહા..! **'જિસકા કેવલસુખ સ્વભાવ હૈ,...'** એકલો આનંદ જેનો સ્વભાવ છે. વસ્તુની શક્તિ એકલી આનંદમય છે. આહાહા..! અતીન્દ્રિય આનંદરૂપ જેનું સ્વરૂપ છે. આહાહા..! એવો જે આ ભગવાનઆત્મા **'ઔર જો અનંતવીર્યવાલા હૈ,...'** ઓહો..! જેનું બળ અનંત છે. જેનો સ્વભાવ અનંત વીર્યવાળો છે. આહાહા..! પર્યાયનું વીર્ય પ્રગટે એ તો અનંતમા ભાગે છે, પણ ભગવાનઆત્માનો જે સ્વભાવ વીર્ય એ તો અનંતબળ વીર્ય. આહાહા..! જેના બળના સ્વભાવના શક્તિના ભાગ પાડો તો અનંત અનંત થાય, પૂરા ન પડે એવું એનું

પૂર્ણ વીર્ય છે. આહાહા..!

'વહી ઉત્કૃષ્ટ અર્હંતપરમેષ્ઠી સે ભી...' આવા જે અરિહંત છે એ પણ **'અધિક સ્વભાવવાલા સિદ્ધરૂપ શુદ્ધાત્મા હૈ...'** એનાથી પણ અધિક તો સિદ્ધ આત્મા છે. એવો જ આત્મા છે. પાછું એમ કહેવું છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? પામરતાની ટેવ પડી ગઈને એટલે પ્રભુતા એને બેસતી નથી. આહાહા..! એક એક ગુણે પ્રભુ પરિપૂર્ણ સર્વસ્વ સાર છે. આહાહા..! એવું અરિહંતના સ્વરૂપથી પણ સિદ્ધનું સ્વરૂપ ઉત્કૃષ્ટ છે. આહાહા..! છે? **'ઐસા માનો.'** એમાંથી પણ આ આત્મા ઉત્તમ છે એમ સિદ્ધ કરવું છે. વાદવિવાદ કરે પાર ન આવે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ચર્ચા કરવી એ તો રાગ છે.

ઉત્તર :- રાગ અને તે પણ વાદવિવાદ... કીધું ને? 'સદ્‌ગુરુ કહે સહજ કા ધંધા, વાદવિવાદ કરે સો અંધા.' આહાહા..!

'પરમાત્માકે દો ભેદ હૈં,...' પહેલા સકલપરમાત્મા-શરીરવાળા અરિહંત. **'દૂસરા નિષ્કલપરમાત્મા...'** શરીર વિનાના સિદ્ધ. **'ઉનમેંસે કલ અર્થાત્ શરીર સહિત જો અરહંત ભગવાન્ હૈં,...'** સકલ કીધું ને? સકલ એટલે કલ સહિત શરીર સહિત. અને બહાર **'સાકાર હૈ, ઔર જિનકે શરીર નહીં, ઐસે નિષ્કલ પરમાત્મા નિરાકારસ્વરૂપ સિદ્ધ પરમેષ્ઠી હૈં,...'** અરિહંતને સાકાર કીધા. આને નિરાકાર કીધા. **'વે સકલ પરમાત્માસે ભી ઉત્તમ હૈં,...'** એ સકલ પરમાત્માથી, અરિહંતથી **'વહી સિદ્ધરૂપ શુદ્ધાત્મા ધ્યાન કરને યોગ્ય હૈ.'** એવા જ સિદ્ધ ભગવાન અને એવો જ આત્મા. આહાહા..! સિદ્ધ થયા એ તો એની પર્યાયમાં છે. આ તો સિદ્ધ સ્વરૂપ જ છે. સિદ્ધ થવું એ પર્યાય થઈ. એવી અનંતી પર્યાયનો પિંડ પોતે આત્મા-શુદ્ધાત્મા છે.

મમુક્ષુ :- અરિહંત, સિદ્ધ...

ઉત્તર :- પણ એનાથી આત્મા સિદ્ધ કરે છે, જુઓ! **'વહી સિદ્ધરૂપ શુદ્ધાત્મા ધ્યાન કરને યોગ્ય હૈ.'** એનો અર્થ એ આત્મા છે. એ સિદ્ધ એવો જ આ આત્મા છે. આહાહા..! વાત એમ છે. આહાહા..! સિદ્ધ સમાન આત્મા છે. સિદ્ધની વ્યાખ્યા કરી પણ 'સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો.' આવે છે ને? આહાહા..! સિદ્ધ છે એ તો પર છે. પરને ઉપાદેય કરવા જાય તો વ્યવહાર થઈ જાય છે. પણ એવો સિદ્ધસ્વરૂપી ભગવાનઆત્મા છે. એ સિદ્ધની પર્યાય તો એક સમયની (છે) અને એવા એવા અનંતા પર્યાયનો પિંડ. આહાહા..! સિદ્ધસ્વરૂપી સિદ્ધ પરમાત્મા શુદ્ધાત્મા પોતાનો તે જ ઉપાદેય આરાધવાલાયક છે. એમ છે આમાં તો. આહાહા..!

હવે આમાં માણસને રસ ન પડે પછી ભક્તિ, જાત્રા, રથયાત્રા, બેન્ડવાજા કરે, દસ-વીસ હજાર માણસ સાથે (હોય), લ્યો! અને હજાર-હજાર બે-બે હજારના એક એક બેન્ડવાજા. દસ-વીસ તો બેન્ડવાજા હોય. મોટી રથયાત્રા. ચાલીસ હજાર માણસ હોય તો બે-બે હજારની વચ્ચે એક એક બેન્ડ. વીસ બેન્ડ. ધમાલ ચાલે કેવી, લ્યો! આપણે 'જયપુર'

નહોતી કરી? ચાલીસ હજાર માણસ. ચાલીસ હજાર માણસ.

મુમુક્ષુ :- કેટલો બધો ધર્મનો ફેલાવો!

ઉત્તર :- એ ધર્મ? રથયાત્રા એવી કે લોકો જોવા નીકળે. ઘણું કરીને તે દિ' ત્યાં સાધુ હતા.

મુમુક્ષુ :- 'ધર્મસાગર'...

ઉત્તર :- 'ધર્મસાગર' નહિ, 'દેશભુષણ'. જોવા નીકળ્યા હતા. કેવું પણ! એ તો બનવાની બહારની પ્રવૃત્તિ તો એને કાળે બનવાની. એ કોણ કરે? ભાઈ! આહાહા..! લોકોને બાહ્યનો મહિમા વિશેષ એટલે લોકો એમ માને. પણ એથી કાંઈ એને લઈને કાંઈ આત્મા પમાય એમ છે? કરોડ સંખ્યા ભેગી થાય ને હો..હા (કરે). આહા..! ભગવાન પૂર્ણાનંદનો નાથ પ્રભુ, એની જે શુદ્ધ પૂર્ણ પરિણતિ એનાથી પ્રાપ્ત થાય. એ સિવાય નહિ. આહાહા..! 'લાખ વાતની વાત...' આવે છે ને એ? 'એક નિશ્ચય ઉર આણો. છોડી જગત દ્વંદ-ફંદ નિજ આતમ ધ્યાવો.'

એ વાત સાચી. કર્મમાં એમ કહેતા હતા ત્યાં. એમ કે ઓલા અનિત્યનું કહ્યું હતું ને? પરને લઈને વિકાર થાય એ અનીતિ એવી સંભવે નહિ ... આવા આવા ટુકડા (મૂકે). પણ જે મૂળ હોય ટુકડા જ હોય ને? (સંવત) ૨૦૧૩ની સાલમાં. 'કર્મ બિચારે કૌન...' એવી વાત કરે. આહાહા..! બાપુ! કર્મ તો શું કરે? તારામાં શુભ વિકલ્પ થાય એ ચૈતન્યને શું કરે? નુકસાન કરે. આહાહા..! ઘાતક, કાલે આવ્યું હતું ને? વ્યવહારનો વિકલ્પ છે તે ઘાતક છે. એને સાધક કહેવો એ તો ઉપચારના કથન છે, ભાઈ! આહાહા..! મીંદડાને સિંહ કહેવું. એ દાખલો આપ્યો હતો ને? 'પુરુષાર્થસિદ્ધિ ઉપાય'. મીંદડાને સિંહ કહે મીંદડું સિંહ થાતા હશે કોઈ દિ'? પણ એની ક્રૂરતાને જરી દેખીને કહેવાય કે આ સિંહ. આહાહા..!

અહીં કહે છે, '**સિદ્ધરૂપ શુદ્ધાત્મા ધ્યાન કરને યોગ્ય હૈ.**' લ્યો! એ અહીં લોકાગ્ર લેશે હજી. પણ એ લોકને અગ્રે-એના વિકલ્પને અગ્રે ભગવાન બિરાજે છે આઘો. વ્યવહાર વિકલ્પ આદિ છે એનાથી ભિન્ન વસ્તુ છે. એ લોકાગ્રે સિદ્ધ છે. ઓલા સિદ્ધ છે એ વ્યવહાર છે.

अथ त्रिभुवनवन्दित इत्यादिलक्षणैर्युक्तो योऽसौ शुद्धात्मा भणितः स लोकाग्रे तिष्ठतीति कथयति –

२५) एयहिँ जुत्तउ लक्खणहिँ जो परु णिक्कलु देउ।
सो तहिँ णिवसइ परम-पइ जो तइलोयहँ झेउ।।२५।।

एतैर्युक्तो लक्षणैः यः परो निष्कलो देवः।
स तत्र निवसति परमपदे यः त्रैलोक्यस्य ध्येयः।।२५।।

एतैस्त्रिभुवनवन्दितादिलक्षणैः पूर्वोक्तैर्युक्तो यः। पुनश्च कथंभूतो यः। परः परमात्मस्वभावः। पुनरपि किंविशिष्टः। निष्कलः पञ्चविधशरीररहितः। पुनरपि किंविशिष्टः। देवस्त्रिभुवनाराध्यः स

एव परमपदे मोक्षे निवसति। यत्पदं कथंभूतम्। त्रैलोक्यस्यावसानमिति। अत्र तदेव मुक्तजीवसदृशं स्वशुद्धात्मस्वरूपमुपादेयमिति भावार्थः।।२५।। एवं त्रिविधात्मकथनप्रथममहाधिकारमध्ये मुक्तिगतसिद्धजीवव्याख्यानमुख्यत्वेन दोहकसूत्रदशकं गतम्।

आगे तीन लोककर वंदना करने योग्य पूर्व कहे हुए लक्षणों सहित जो शुद्धात्मा कहा गया है, वही लोकके अग्रमें रहता है, यही कहते हैं –

गाथा – २५

अन्वयार्थ :– [एतैः लक्षणैः] 'तीन भुवनकर वंदनीक' इत्यादि जो लक्षण कहे थे, उन लक्षणोंकर [युक्तः] सहित [परः] सबसे उत्कृष्ट [निष्कलः] औदारिक, वैक्रियिक, आहारक, तैजस, कार्माण–ये पाँच शरीर जिसके नहीं है अर्थात् निराकार है, [देवः] तीन लोककर आराधित जगतका देव है, [यः] ऐसा जो परमात्मा सिद्ध है, [सः] वही [तत्र परमपदे] उस लोकके शिखर पर [निवसति] विराजमान है, [यः] जो कि [त्रैलोक्यस्य] तीन लोकका [ध्येयः] ध्येय (ध्यान करने योग्य) है।

भावार्थ :– यहाँ पर जो सिद्धपरमेष्ठीका व्याख्यान किया है, उसीके समान अपना भी स्वरूप है, वही उपादेय (ध्यान करने योग्य) है जो सिद्धालय है वह देहालय है अर्थात् जैसा सिद्धलोकमें विराज रहा है वैसा ही हंस (आत्मा) इस घट (देह) में विराजमान है।।२५।।

હવે 'ત્રિભુવનવંદિત' (ત્રણ લોકથી વંદિત) ઈત્યાદિ લક્ષણોથી યુક્ત જે શુદ્ધાત્મા કહેવામાં આવ્યો તે લોકાગ્રે રહે છે તેમ કહે છે :

અહીં મુક્ત જીવ જેવું પોતાનું શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ છે તે જ ઉપાદેય છે એવો ભાવાર્થ છે. ૨૫.

ગાથા-૨૫ ઉપર પ્રવચન

२५) एयहिँ जुत्तउ लक्खणहिँ जो परु णिक्कलु देउ।
सो तहिँ णिवसइ परम–पइ जो तइलोयहँ झेउ।।२५।।

અન્વયાર્થ :– આહાહા..! **'તીનલોકકર વંદના કરને યોગ્ય પૂર્વ કહે હુએ લક્ષણોં સહિત જો શુદ્ધાત્મા કહા ગયા હૈ, વહી લોકકે અગ્રમેં રહતા હૈ,...'** બહારથી લોકના અગ્રમાં રહે છે. અંદરમાં વિકલ્પથી ભિન્ન અંદર ભગવાન રહે છે. આહાહા..! **'યહી કહતે હૈં–' ''તીન ભુવનકર વંદનીક' ઈત્યાદિ જો લક્ષણ કહે થે, ઉન લક્ષણોંકર સહિત સબસે ઉત્કૃષ્ટ નિષ્કલ...'** નિષ્કલ એટલે શરીર રહિત. **'ઔદારિક, વૈક્રિયિક, આહારક, તૈજસ, કાર્માણ યે પાંચ શરીર જિસકે નહીં હૈ, અર્થાત્ નિરાકાર હૈ, તીન લોકકર આરાધિત જગતકા દેવ હૈ,**

ઐસા જો પરમાત્મા સિદ્ધ હૈ, વહી ઉસ લોકકે શિખર પર આહાહા..! પરમપદે 'નીવસઈ' વિરાજમાન હૈ, જો કિ તીન લોકકા ધ્યેય ધ્યાન કરને યોગ્ય હૈ.' આહાહા..! એ જગતના પ્રાણીને આનું ધ્યાન કરવા લાયક ત્રણલોકનો નાથ ભગવાન (છે). આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા : પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

વીર સંવત ૨૫૦૨, જયેષ્ઠ વદ ૧૧, મંગળવાર
તા. ૨૨-૦૬-૧૯૭૬, ગાથા-૨૫ થી ૨૭, પ્રવચન નં. ૧૫

'પરમાત્મપ્રકાશ'. ૨૫મી ગાથા. ભાવાર્થ છે.

ભાવાર્થ :– 'યહાં પર જો સિદ્ધપરમેષ્ઠીકા વ્યાખ્યાન કિયા હૈ,...' ભગવાન કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન, આનંદમય છે. નિરાકાર છે. શરીરરહિત નિકલ પરમાત્મા છે. **'ઉસીકે સમાન અપના ભી સ્વરૂપ હૈ,...'** અહીં તો સિદ્ધાંત આ છે. ભગવાનઆત્મા સિદ્ધ સમાન સ્વરૂપી, એની શક્તિ, એનો સ્વભાવ પૂર્ણ જ્ઞાન, દર્શન, આનંદ એ એનો સ્વભાવ (છે). એ સિદ્ધસ્વરૂપ પોતે જ છે. **'અપના ભી સ્વરૂપ હૈ, વહી ઉપાદેય (ધ્યાન કરને યોગ્ય) હૈ,...'** અહીં તો એ કહેવું છે. જોયું! સિદ્ધને ઉપાદેય કહ્યા એ તો નિમિત્તથી, વ્યવહારથી વાત કરી. અને તેને ઉપાદેય માને માટે સ્વ ઉપાદેય થાય, એમ નથી. આહાહા..! આવી વાતું!

ભગવાન પરમાત્મસ્વરૂપ જ તારો આત્મા છે. સિદ્ધ તો એક સમયની પર્યાય છે. આ તો આખો પિંડ જ પ્રભુ સિદ્ધસ્વરૂપ છે. વીતરાગમૂર્તિ અકષાય સ્વભાવનો પિંડ, અનંત જ્ઞાન, દર્શન, આનંદ અને વીર્યથી ભરેલો પદાર્થ, એ જ ઉપાદેય છે. ધ્યાન કરવા લાયક એ છે એમ કહે છે. છે? આહાહા..! સિદ્ધનું ધ્યાન કરવા કરતાં... ત્યારે કોઈ કહે કે પણ એ સિદ્ધનું પહેલું ધ્યાન કરે પછી આ થાય. એમ પણ નથી. આહાહા..! એવી વાત છે. પોતે જ પરમાત્મસ્વરૂપે છે એનો સીધો આશ્રય લઈ અને ધ્યાનમાં એને ધ્યેય બનાવે. આહાહા..! નિર્વિકલ્પ વીતરાગ પરિણતિ દ્વારા વસ્તુ આ છે તેને ધ્યેય બનાવે એટલે તેનું ધ્યાન કરે. એનું નામ મોક્ષનો માર્ગ છે. આવી વાત છે.

'જો સિદ્ધાલય હૈ, વહ દેહાલય હૈ,...' આહાહા..! સિદ્ધાલય છે એ આ દેહાલય છે. **'જૈસા સિદ્ધલોકમેં વિરાજ રહા હૈ,...'** જેમ સિદ્ધલોકમાં પરમાત્મા પૂર્ણ સ્વરૂપે બિરાજમાન છે. **'વૈસા હી હંસ (આત્મા) ઈસ ઘટ (દેહ)મેં વિરાજમાન હૈ.'** આહાહા..! ભગવાન પૂર્ણ સ્વરૂપ બિરાજમાન આત્મા છે. પર્યાયમાં એને ધ્યાનમાં લે. પર્યાય છે તે ધ્યાન છે અને વસ્તુ છે તે તેનું ધ્યેય છે. આહાહા..! આવી વાતું આકરી પડે. શું થાય? માર્ગ તો આ છે. સાક્ષાત્ ભગવાન પરમાત્મ સ્વરૂપ છે એનો ભેટો કરવા માટે તો નિર્વિકલ્પ દશા જોશે. વ્યવહારના વિકલ્પો પહેલા આવે એટલે એમાંથી મદદ મળે એમ નથી.